
СЕРГЕСЬВА В. Є.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, кафедра романо-
германської філології,
ДЗ „Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка”,
м. Старобільськ, Україна

РОЛЬ АКСІОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ

Стаття присвячена визначенню ролі та місця аксіологічного підходу у процесі формування професійних цінностей майбутніх вчителів іноземних мов. Автор доходить висновку про те, що саме із впровадженням аксіологічного підходу у процес формування професійних цінностей майбутніх вчителів іноземних мов при навчанні іноземній мові у ВНЗ можливо зберегти свою національну самосвідомість, культуру й цінності, що є основним завданням вітчизняної освіти й виховання сьогодення.

Ключові слова: професійні цінності, майбутні вчителі іноземних мов, аксіологічний підхід, навчально-виховний процес ВНЗ.

Статья посвящена определению роли и места аксиологического подхода в процессе формирования профессиональных ценностей будущих учителей иностранных языков. Автор приходит к выводу о том, что именно с внедрением аксиологического подхода в процесс формирования профессиональных ценностей будущих учителей иностранных языков при обучении иностранному языку в вузе возможно сохранить свое национальное самосознание, культуру и ценности, что является основной задачей отечественного образования и воспитания на сегодняшний день.

Ключевые слова: профессиональные ценности, будущие учителя иностранных языков, аксиологический подход, учебно-воспитательный процесс вуза.

The article deals with the analysis of the role and place of the axiological approach in the process of formation of professional values of future teachers of foreign languages. The author emphasizes that in the course of learning disciplines of culturological orientation, students master the values of foreign and domestic cultures as well as the system of professional values. Learning of a foreign language is closely connected with the fundamentals of a man's world outlook which lie in the language itself even if this fact is not understood by a man and if they are not explicitly expressed. That is why when working out the content and forms of teaching a foreign language at different stages, it is necessary to take into account the axiological aspect of education keeping in mind that language as a means of communication serves both for a man and for a society in general in different spheres of communication, namely the social and political one, the everyday life, in the sphere of literature and esthetic impact, in science and education, in the sphere of entertainment, etc. It is the implementation of axiological approach in the process of the formation of professional values of future teachers of foreign languages during teaching a foreign language makes it possible to preserve the national self-awareness, culture and values which is the main task of the system of education and upbringing nowadays.

Key words: professional values, future teachers of foreign languages, axiological approach, teaching and educational process.

Ураховуючи постійне збільшення ролі людського фактора в історії сучасної цивілізації, зростання цінності кожної окремої особистості, треба відзначити, що сьогодні постійно підвищується значущість педагогічної науки в загальній системі наукових знань, а інтенсивний розвиток педагогічної аксіології підтверджує, що значна кількість сучасних науковців і освітян-практиків покладають надію на ефективне оновлення системи освіти відповідно до сьогоденних потреб суспільства саме крізь призму ціннісної проблематики (С. Анісімов, Ф. Знавецький, А. Москаленко, М. Рокич, Н. Ткачова, З. Файнбург, І. Фролов та ін.).

Сьогодні проблемі цінностей у царині освіти приділяється значна увага з боку вітчизняних і зарубіжних науков-

ців. Проте серед педагогічних праць з питань цінностей відсутні такі, в яких було б науково обґрунтовано систему цілісного педагогічного процесу на ціннісних засадах, визначалися б умови її успішної реалізації. До того ж потребують окремого ретельного вивчення проблеми формування професійних цінностей майбутніх вчителів іноземних мов, зокрема у контексті аксіологічного підходу до процесу організації професійного навчання.

Мета статті – визначити роль та місце аксіологічного підходу у процесі формування професійних цінностей майбутніх вчителів іноземних мов.

Розгляду й аналізу поняття „цінність” присвятили свої роботи багато філософів та вчених, серед яких М. Бахтін, Ф. Віндельбант, А. Здравомислов, М. Каган, Д. Леонтьєв, Н. Лось-

кий, Г. Лотце, Г. Ріккерт, Л. Столович, В. Франкл, М. Хайдеггер, В. Ядов і багато ін.

Існує безліч формулювань поняття „цінність”. Так, В. Франкл розумів під цінностями особистості так звані „універсальні змісти”, тобто змісти, властиві більшості членів суспільства, усьому людству протягом його історичного розвитку [10, с. 37]. М. Каган уважав, що цінність – це внутрішній, емоційно засвоєний суб’єктом орієнтир його діяльності, і тому сприймається ним як його власна духовна інтенція [6, с. 48]. А. Здравомислов стверджував, що цінності – це інтереси, що відокремилися у ході розвитку самої історії завдяки розподілу праці у сфері духовного виробництва [5, с. 165].

Слід зазначити, що система цінностей не є статичної, вона може змінюватися протягом усього життя людини під впливом суспільно-історичної ситуації й індивідуального розвитку особистості.

Першорядним завданням сучасної педагогіки є виявлення гуманістичного потенціалу освіти, який передбачає створення системи цінностей, яка забезпечує єдність безперервного загальнокультурного, соціально-морального й професійного розвитку особистості, тому що ціннісні орієнтації є однією з головних глобальних характеристик особистості, а їх розвиток – основним завданням гуманістичної педагогіки й найважливішим шляхом розвитку суспільства.

Необхідно відзначити, що у сучасних умовах уявлення про ціннісні орієнтації є дещо розмитими. Осторонь найчастіше залишається стійка світоглядна й моральна позиція, яка проявляється у соціальній відповідальності, порядності, щирості. Молодь, як в загалі й усе суспільство, нерідко проявляє жорсткий прагматизм, соціальну

незрілість, інфантилізм і агресивність. Учені все частіше стали говорити про те, що ніколи ще системи цінностей, що їх сповідують людство, держави, нації, соціальні групи, індивіди, не відігравали настільки вирішальну роль у визначенні не просто змісту й спрямованості людської історії, але й того, чи буде ця історія мати продовження або вона обірветься [8, с. 180]. Усе це свідчить про те, що сьогодні, коли перед українською освітою постає проблема інтегрування у загальноєвропейський освітній простір, не втрачаючи, а збільшуючи свій національний потенціал, звертання до аксіологічних аспектів в освіті, й в навчанні іноземним мовам у тому числі, має першорядне значення.

Відомо, що аксіологія вивчає питання, пов’язані із природою цінностей, їх місцем у реальності й структурою ціннісного світу, тобто, про зв’язок різних цінностей між собою, із соціальними й культурними факторами й структурою особистості [9].

У той же час, аксіологічну культуру мовної особистості можна визначити як „багаторівневу інтегративну динамічну особистісну якість, яка виражає здатність до соціально-вибіркового засвоєння цінностей іншомовної культури, подальшого синтезу іншомовної й рідної культур й побудови на їхній основі нової системи цінностей як суб’єкта своєї національної культури” [7, с. 242].

Іншомовна й педагогічна освіта надають можливості для застосування аксіологічного підходу у процесі підготовки майбутніх вчителів іноземних мов. Це означає, що вчитель іноземної мови повинен бути не просто професіоналом, який прекрасно володіє своїм предметом, але й педагогом, який виховує в своїх учнях гуманістичні ідеали, знавцем культури,

яка відбиває цінності рідної країни й країни мови, що вивчається [1, с. 700]. При цьому особливу увагу слід приділити відбору навчального матеріалу у процесі навчання іноземній мові у ВНЗ. Необхідно враховувати не тільки вікові особливості студентів, рівень володіння іноземною мовою, але і його аксіологічний потенціал з яскраво вираженою ціннісною тематикою й проблематикою, що торкається питань моральності та загальнолюдських цінностей.

Іншомовна освіта за своєю сутністю є унікальною, тому що вона спрямована не тільки й не стільки на вивчення іноземної мови, скільки на оволодіння культурою країни мови, що вивчається. У наш час гостро постало питання про необхідність не тільки вивчати, але й з повагою ставитися до інших культур, мабуть, тому, що людство, нарешті усвідомило, що світ є єдиним, що ми живемо не в рамках якоїсь однієї, вузької цивілізації, що тільки розуміння й повага до багатоліких культур і цінностей різних етнічних народів є так само необхідними, як і знання свого власного коріння, своєї власної культури.

Участь України у Болонському процесі, до якого вона приєдналася у травні 2005 року, нові цілі розвитку й модернізації освіти, усвідомлення необхідності полікультурної освіти – усе це наділяє іншомовну освіту особливою силою й ставить її на особливий щабель в освітній системі.

Згідно з концепцією іншомовної професійної освіти, розробленої Є. Пасовим, процес іншомовної освіти фактично містить у собі чотири важливі аспекти:

- пізнавальний аспект (культурознавчий зміст) іншомовної культури;
- розвиваючий аспект (психо-

логічний зміст) іншомовної культури;

- виховний аспект (педагогічний зміст) іншомовної культури;
- навчальний аспект (соціальний зміст) іншомовної культури [4, с. 5].

Усі зазначені аспекти реалізуються у процесі викладання таких дисциплін культурологічної спрямованості у системі фахового навчання майбутніх вчителів іноземних мов, як „Культурологія“, „Українська й зарубіжна культура“, „Зарубіжна література“, „Країнознавство“ і ін., які мають величезний виховний, навчальний, пізнавальний і розвиваючий потенціал.

Пізнавальний аспект спрямований на оволодіння студентами культури країни мови, що вивчається, й являє виняткову цінність для майбутнього вчителя іноземної мови. Оволодіння культурою – це збагнення системи цінностей народу, і не просте розуміння іншої культури, а й духовне, моральне вдосконалювання студентів на базі нової культури в її діалозі з рідною. Художня література, наприклад, є безцінним скарбом іншомовної культури, ось чому у процесі отримання іншомовної освіти вивчення вище названих дисциплін є винятково важливим. Саме ці предмети є своєрідним провідником студентів у дивний світ культури іншого народу.

Розвиваючий аспект спрямований на розвиток у студентів таких властивостей, які відіграють найбільш важливу роль для процесів пізнання, виховання й навчання. Вивчення зарубіжної літератури й культури може допомогти у розвитку творчих і інших здібностей, а розкриття здібностей – це стан становлення особистості, що є вкрай важливим не тільки в освітньому, але й у життєвому просторі.

Виховний аспект є пріоритетним

у сучасній освіті. Гармонійно розвинена особистість, яка володіє високим моральним стрижнем і шкалою цінностей – ось що є метою освітнього процесу у сучасному світі. Зміни у суспільстві, багато в чому пов'язані з переходом до жорсткої ринкової економіки, і прагматичні погляди сучасного покоління призвели до деформації, а найчастіше й знищення тих вічних загальнолюдських цінностей, без яких людство не може мати духовного вигляду й без яких неможливе становлення справжнього педагога.

Навчальний аспект в іншомовній освіті спрямований безпосередньо на оволодіння студентами іноземної мови, й в даному виді діяльності вивчення зарубіжної літератури й культури сприяє вдосконалюванню всіх аспектів володіння, як рідною, так й іноземною мовою, що, безумовно, приводить до підвищення загальної культури мовлення й професійної компетентності майбутнього вчителя іноземної мови.

Ціннісний аспект, який пронизує всі сторони іншомовної освіти (пізнавальну, розвиваючу, виховну, навчальну), який набуває все більшу й більшу значущість в освітньому просторі, є багатограним.

З погляду ціннісного підходу можна розглядати й вирішувати будь-яку проблему іншомовної освіти, але нас, насамперед, цікавить вплив дисциплін фахового навчання на формування духовного світу майбутнього вчителя іноземної мови й специфіка формування цінностей у ході вивчення даних дисциплін. Вони безперечно, сприяють становленню гуманістичного світогляду студентів, тому що будь-який добуток художньої літератури й культури є носієм безлічі цінностей, які сприяють формуванню ціннісного світогляду студентів:

- вічні загальнолюдські (любов, добро, істина, свобода й ін.) цінності відбиваються у будь-якому літературному творі й є тими базисами, на яких тримається духовність людини. Для вчителя іноземної мови дані цінності є важливими як для людини, так й для педагога, носія ідей гуманізму;
- конкретно-історичні (ідеологічні й політичні пріоритети, орієнтації в моді, етикеті, манерах і штампах поведінки й ін.) властиві кожному літературному твору, тому що безпосередньо сам добуток є продуктом тієї або іншої епохи й історичного етапу розвитку. Для вчителя іноземної мови усвідомлення конкретно-історичних цінностей є необхідним з погляду формування цілісної картини світу в її історичному контексті;
- сталі ментально-етнічні (традиції, звичаї, риси національного характеру, освітня традиція, національне мистецтво, у тому числі й література) цінності допомагають створити уявлення про культуру, національні цінності й самобутність народу країни мови, що вивчається. Дані цінності є надзвичайно важливими для вчителя іноземної мови як для носія іншомовної культури;
- індивідуально-особистісні (справедливість, мужність, чесність, вірність і ін.) цінності в основному відбиті в образі героїв літературних творів. Чим вище шкала індивідуально-особистісних цінностей людини, тим більше духовною й гуманістично спрямованою є його особистість, що, безумовно, є важливим для майбутнього педагога;

- педагогічні (любов до професії, вихованців, прагнення до постійного самовдосконалення, педагогічний обов'язок, відповідальність, справедливість, самовідданість і ін.) цінності відбиті в багатьох літературних творах і служать орієнтиром соціальної й професійної активності студента, спрямованої на досягнення його гуманістичних і професійних цілей.
- християнські (любов до Бога, людинолюбство, милосердя, співчуття, терпимість стосовно різних релігійних течій і ін.) цінності незалежно від релігійної й етнічної приналежності людини є тими базисними цінностями, без яких неможливе становлення гуманістичного виховання й ціннісного світогляду в умовах сучасної цивілізації й полікультурної освіти.

У процесі іншомовної освіти й, зокрема, у ході вивчення дисциплін культурологічної спрямованості студенти опановують цінностями іноземної культури, рідної культури, світової культури, а також системою професійних цінностей.

У цьому контексті важливо додати, що ціннісний компонент у навчанні іноземній мові дозволяє розглядати мову як нормативно-ціннісну категорію, осмислення якої, з позначеної точки зору, повинне орієнтувати процес вивчення іноземної мови, насамперед, на культурну самоідентифікацію

студента, а не на його переорієнтацію на культурно-історичні цінності країни мови, що вивчається.

Як відомо, вивчення іноземної мови дуже тісно пов'язане з основами світогляду людини, які вже закладені в самій мові, навіть якщо це й не усвідомлюється нею і не виражається явно, тому при розробці змісту й форм навчання іноземній мові на різних етапах необхідно враховувати аксіологічний аспект змісту освіти, маючи на увазі, що мова як засіб спілкування обслуговує й окрему людину, і суспільство (соціум) у цілому у всіх сферах спілкування – у господарській, суспільно-політичній, побутовій, у сфері художньої літератури й естетичного впливу, науки й освіти, у сфері діловодства й особистого листування, у сфері дозвілля і т.д. [3, с. 15].

Саме із впровадженням аксіологічного підходу у процес формування професійних цінностей майбутніх вчителів іноземних мов при навчанні іноземній мові можливо зберегти свою національну самосвідомість, культуру й цінності, що є основним завданням вітчизняної освіти й виховання сьогодення.

Перспективи подальших наукових розвідок у рамках досліджуваної теми бачимо у вивченні можливостей інтеграції аксіологічного й системного підходів щодо формування професійних цінностей майбутніх вчителів іноземних мов у навчально-виховному процесі ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Артюхович Ю. В. Обучение ценностям : Аксиологический подход к проблемам образования / Ю. В. Артюхович // Сб. науч. трудов. Серия «Гуманитарные науки». – Вып. № 10. – Ставрополь : СевКавГТУ, 2003. – С. 699 – 705.

2. Бірюк Л. Аксиологічний підхід до формування майбутнього вчителя початкової ланки освіти / Л. Бірюк // Шлях освіти. – 2009. – № 4. – С. 24 – 27.
3. Еремін Ю. В. Синтетическая парадигма в педагогике. Образовательные стратегии переходного периода / Ю. В. Еремін, А. В. Рубцова. – СПб. : Астерион, 2008. – 220 с.
4. Жуйкова Т. П. Аксиологический подход к формированию профессиональной направленности студентов педагогических специальностей / Т. П. Жуйкова // Проблемы и перспективы развития образования (II) : Материалы междунар. заоч. науч. конф. – Пермь : Меркурий, 2012. – С. 3 – 6.
5. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомыслов. – М. : Политиздат, 1986. – С. 164 – 171.
6. Каган М. С. Философская теория ценности / М. С. Каган. – СПб. : ТОО ТК «Петрополис», 1997. – 207 с..
7. Митрофанова О. Д. Методическая проблематика культуроведения / О. Д. Митрофанова // Сб. статей к XII конгрессу МАПРЯЛ. – М., 2011. – С. 242 – 243.
8. Рубцова А. В. Аксиологический подход как методологическая основа продуктивного обучения иностранному языку на переходном этапе российского образования / А. В. Рубцова // Известия РГПУ им. А. И. Герцена. – № 83. – СПб, 2009. – С. 179 – 184.
9. Ткачова Н. О. Аксиологічні засади педагогічного процесу в сучасних загальноосвітніх навчальних закладах : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Ткачова Наталія Олександрівна. – Луганск, 2006. – 513 с.
10. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл // Пер. с нем. – М. : Прогресс, 1990. – 368 с.

TRANSLITERATION OF RESOURCES:

1. Artyukhovich Yu. V. Obuchenie tsennostyam : Aksiologicheskii podkhod k problemam obrazovaniya [Teaching Values: Axiological approach to problems of education] / Yu. V. Artyukhovich // Sb. nauch. trudov. Seriya «Gumanitarnye nauki». – Vyp. № 10. – Stavropol' : SevKavGTU, 2003. – S. 699 – 705.
2. Biryuk L. Aksiologichnii pidkhd do formuvannya maibutn'ogo vchitelya pochatkovoї lanki osviti [Axiological approach to formation of future teacher of primary school] / L. Biryuk // Shlyakh osviti. – 2009. – № 4. – S. 24 – 27.
3. Eremin Yu. V. Sinteticheskaya paradihma v pedagogike. Obrazovatel'nye strategii perekhodnogo perioda [Synthetic paradigm in pedagogics. Educational strategies of transitive period] / Yu. V. Eremin, A. V. Rubtsova. – SPb. : Asterion, 2008. – 220 s.
4. Zhuikova T. P. Aksiologicheskii podkhod k formirovaniyu professional'noi napravlennosti studentov pedagogicheskikh spetsial'nostei [Axiological approach to professional orientation of students of pedagogical specialties] / T. P. Zhuikova // Problemy i perspektivy razvitiya obrazovaniya (II) : Materialy mezhdunar. zaoch. nauch. konf. – Perm' : Merkurii, 2012. – S. 3 – 6.
5. Zdravomyslov A. G. Potrebnosti. Interesy. Tsennosti [Needs. Interests. Values] / A. G. Zdravomyslov. – M. : Politizdat, 1986. – S. 164 – 171.

6. Kagan M. S. *Filosofskaya teoriya tsennosti [Philosophical theory of values]* / M. S. Kagan. – SPb. : TOO TK «Petropolis», 1997. – 207 s..
7. Mitrofanova O. D. *Metodicheskaya problematika kul'turovedeniya [Methodological problems of cultural studies]* / O. D. Mitrofanova // *Sb. statei k XII kongressu MAPRYaL.* – M., 2011. – S. 242 – 243.
8. Rubtsova A. V. *Aksiologicheskii podkhod kak metodologicheskaya osnova produktivnogo obucheniya inostrannomu yazyku na perekhodnom etape rossiiskogo obrazovaniya [Axiological approach as methodological basis of productive teaching a foreign language at transitive stage of Russian education]* / A. V. Rubtsova // *Izvestiya RGPU im. A. I. Gertsena.* – № 83. – SPb, 2009. – S. 179 – 184.
9. Tkachova N. O. *Aksiologichni zasadi pedagogichnogo protsesu v suchasnikh zagal'noosvitnikh navchal'nikh zakladakh [Axiological bases of pedagogical process in modern general educational establishments]* : dis. ... doktora ped. nauk : 13.00.01 / Tkachova Nataliya Oleksandrivna. – Lugansk, 2006. – 513 s.
10. Frankl V. *Chelovek v poiskakh smysla [Man in search of sense]* / V. Frankl // *Per. s nem.* – M. : Progress, 1990. – 368 s.